

Suzana Marjanić, Glasovi Davnih dana, transgresije svjetova u Krležinim zapisima 1914-1921/22, Naklada MD, Zagreb 2005., 607 str. (Biblioteka Posebna izdanja)

Prva knjiga Suzane Marjanić nije samo proširena i prorađena verzija njezina magistarskog rada *Kontekstualnost Krležinih "Davnih dana"* (1997.), već je to nadahnuta, eruditska, temeljita studija te rodno i antropološki osviještena transgresija dosadašnjih *krležofilnih* i *krležofobnih* interpretacija, koje su pokušale disciplinarno strukturirati i značenjski ocrtati Krležin univerzum, a vrhunac te

kodifikacije je jedinstvena enciklopedija *Krležijana*. Zahvaljujući naporima male nakladničke kuće MD iz Zagreba, u kratko smo vrijeme dobili treću knjigu o Krleži iz pera nove generacije kritičara – uz knjigu *Umijeće osporavanja: polemički stilovi A. G. Matoša i M. Krleže* Krešimira Bagića (1999.) i monografiju *Ironija i roman: u Krležinim labirintima* (2003.) Borisa Škvorca. Premda su kritičari i dosad tumačili Krležine autobiografske tekstove iz i s obzirom na literarni, filozofski, historiografski, društveni i ideološko-politički kontekst njihova nastajanja kroz nekoliko desetljeća, autorica slijedi Derridaovo upozorenje da svaki "kontekst uvijek ostaje otvoren, pa dakle i klimav i nedovoljan", te poseže za hermeneutičkom gestom čitanja Krležinih dnevnika na fonu aktualne ratne (ne)kulture, gdje se ovi "ego-dokumenti" ukazuju kao ogledno pacifističko pismo samourušenog zapadnog humanizma. Nevidenom energijom, komparatističkom radoznalošću i sustavnošću Marjanić je udovoljila zahtjevima *close reading* interpretacije, opravdala svoj intelektualni interes i ishodišnu analitičku poziciju u kulturnoj i feminističkoj antropologiji, kulturnoj povijesti, bioetici i društveno-ekološkom aktivizmu te potvrdila kako svaka relevantna interpretacija ne govori samo o svom predmetu nego i o uvjetima svoje epistemičke formacije i osobnom ulogu autora.

Autorica je Krležinom dnevnikom tekstu, koji odlikuje "žanrovska hibridnost i estetika oprečnosti", postavila neka temeljna pitanja: kakav je međuodnos lirskog, dramskog, dnevnika i testimonijalnog subjekta, intimno-introspektivne i ekstrospektivne memoarske vizure, kakva se figura žene, simbolika maskulinog i ideja androgina u njemu nadaje, kako je artikuliran odnos čovjeka i životinje u svjetlu teorija civilizacijskog progressa i regresije, kako se u literarnom govoru prožimaju politika i etika, makro- i mikropovijest, umjetnički i filozofijski diskurs, koji su snovi, žudnje, htijenja i uvjerenja vodili umjetnika i intelektualca bez kojeg je nemoguće rekonstruirati hrvatsku povijest ideja dvadesetoga stoljeća i bez kojeg ne možemo razumjeti umjetničke geste i opuse njegovih postavangardnih štovatelja i osporavatelja. Potaknuta Sloterdijkovom koncepcijom *radikalne autobiografije*, Marjanić iznalazi novi termin – *radikalni (memoarski) dnevnik* i "*opovješnjeni dnevnik*" (Mirna Velčić) – da bi imenovala Krležin samosvojni narativni sklop kojim ravnaju oprečne sile introspektivnih i ekstrospektivnih, homodijegetičkih i autodijegetičkih, kronologijskih i kronografijskih, metaforičkih i metonimijskih, intimističkih i epifanijskih zrcaljenja u čijem je središtu sraz *Ja-Drugi*. Odlika je radikalnog dnevnika da svoj eros autofikcije i auto-de-konstrukcije kroz stirnerovski projekt anarhoindividualizma – razlistavanja našeg *Ja* kao artičke, "kidajući iz njega list po list predrasuda, laži i krivih pretpostavaka" – ne ostvaruje na štetu lucidnih prosudbi društveno angažiranog i meritornog promatrača. Krleža jest to što jest upravo po svom naporu da razumije odnos tradicije i suvremene povijesti, izvore i posljedice "kulturnog i političkog brodoloma" *Kroatenlagers, balkanske Judeje i hrvatskog Ažira*, da prokrči simboličku šumu efemerne i folklorom natopljene političke propagande (patriotski *domino-rimarij*, *trikolorne esheazijske Ravijojle*, *Vidovdanski hram Jugomitosa*), kulturalne mitologije (hrvatske Salome, Šeherezade, Heliogabale, Hildegarde, Golgote, Zaratustre, literarno *Slavjanstvo*, kršćanske hagiografije) i pokaže kako je sve morfologija svjetske povijesti isprepletena s arhetipskim slojevima pučkog imaginarija (zoometafore u historiozofiji, oniričke slike u lirici, bogumilski maniheizam). Upravo na ovom zadatku autorica je demonstrirala svu širinu svoga znanja i

pokazala neviđenu lakoću raspetljavanja mitoloških, filozofskih i oniričkih značenja nosivnih krležijanskih metafora, alegorija i asocijacija, premda je njezin krajnji napor usmjeren na reafirmaciju etičko-estetičkog subjekta u kojem ne prepoznajemo samo Krausovog ciničkog *bricoleura* ratnih izvješća niti samo intimnog zapisničara unutrašnjih svjetova u potrazi za "arhitekstualnošću" (na način Gérarda Genettea).

Autoričina je interpretacija najproduktivnija upravo tamo gdje tumači performativnu gestu Krležinog dnevnika usmjerenog na izvanknjiževnog drugog i na sebe kao drugog. U tom interesu za performativne, a ne samo noetičke aspekte konstitucije subjektivnosti Krležinog dnevnika usred solipsističke "intelektualne kupke", Marjanić intrigantno križa teorijska očista inozemnih i domaćih istraživača autobiografskog diskursa (posebice Philippea Lejeunea i Andree Zlatar), filozofiju kinizma Petera Sloterdijka s književnopovijesnim prinosima (posebice onima njemačkih krležologa) Andreasa Leitnera i Franka Lindemanna te domaćih germanista Viktora Žmegača i Mirjane Stančić. Autorica se ne zaustavlja na iscrpnom navođenju već uočenih i iznalaženju novih dokaza o formativnom utjecaju njemačkih autora (posebice K. Krausa, M. Stirnera, A. Schopenhauera i F. Nietzschea) na mladog Krležu, nego osnažuje i poznatu tezu o njegovoj sposobnosti sublimiranja europskih duhovnih kretanja tijekom i nakon Prvoga svjetskog rata, onih istih koji korespondiraju s našim ratnim i poratnim vremenom. Riječ je prije svega o autoričinu naglašavanju antropoloških konstanti iz Krležine optike, a u vezi sa stereotipizacijom rodni uloga u projektu nacionalnog i ratničkog imaginiranja zajednice, a time i rodno markiranim načinima prorade kolektivne povijesti (koje autorica, parafrazirajući Krležu, naziva *Odisejadom* ratnika i *Penelopijadom* ratnih udovica). Osluškiivanjem, bilježenjem i ideološkim kodiranjem idiomatskih (dijalekatskih) glasova najnepovlaštenijih – vojnih invalida, ratnih udovica i siročadi – službenik Ureda za pomoć postradalima u ratu Josipa Šilovića (1917.-1918.) potvrđuje se i kao mikropovjesničar s interesom za nikad napisanu povijest "odozdo", iz perspektive onih koji unose disonancu u etnonacionalni mit o horizontalnom bratstvu.

Kao smiona i samozatajna, inovativna i oprezna istraživačica, Marjanić nam je otkrila jednu od mogućih intertekstualnih i intergalaktičkih avantura koju nudi posesivno uranjanje i transgresivno izranjanje iz guste polisemičke mreže Krležinog dnevnika u kojem se ulančavaju biografski i društveni *arhitekt*, idiolekt intimnih svjetova i *ideosfere* paralelnih zamišljenih zajednica. Analiza u čijem je središtu konceptualizacija *Davnih dana* kao radikalnog dnevnika u kojem se kao ničeanski uzornog diskursa samoprikazivanja-kao-samoodređenja, nadaje se i kao gesta autotematizacije vlastitog intelektualnog sazrijevanja u borbi sa svakodnevnim zahtjevima novinski produktivne društvene kroničarke i teorijskim izazovima akademskog diskursa od kojeg se očekuje da u svom vapaju za etičkim repozicioniranjem subjekta ne poseže za ingerencijama bilo koje pa ni subvertirane moći.

Renata JAMBREŠIĆ KIRIN

Kult svetaca nije nastao u srednjem vijeku, iako je tada doživio procvat. Iz vjerske krize kasne antike nastao je kult mučenika koji su dugo bili jedini sveci koje su kršćani štovali. Nakon što su prestali progoni kršćana, na Zapadu je kult mučenika zamijenjen kultom biskupa, dok je istočna koncepcija svetosti imala drukčiju evoluciju. Od

4. stoljeća pustinjaski askete u Egiptu utjelovljivali ideal "božjeg čovjeka" koji se posve povlači iz svjetovnog života i živi u pustinji kako bi utekao svim iskušenjima. Na Zapadu su biskupi, duboko upleteni u život zajednice u kojoj djeluju, postali središnje figure u životu Crkve. Sveti Martin je upravo primjer toga novog modela svetosti i prvi kršćanski svetac koji nije bio mučenik, ali ne i jedini, kako na jednom mjestu pogrešno navodi autorica. Specifičnost

Antonija Zaradija Kiš, Sveti Martin, Kult sveca i njegova tradicija u Hrvatskoj. Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2004., 280 str.